

Otázka: Právo

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Lucie Jurygáčková

Prameny práva

Obecně jsou prameny práva děleny na prameny materiální a formální. Mezi další dělení pramenů práva patří dělení na prameny psané či nepsané.

- Materiální prameny práva

Materiální prameny práva jsou nepsané skutečnosti, které nutí stát k jisté úpravě vztahů. Mohou jimi být například společenské či hospodářské poměry, ale i historické okolnosti, nebo dokonce nahodilé skutečnosti typu přírodních či jiných katastrof.

- Formální prameny práva

Zajímavější jsou prameny formální. Jsou to zdroje, které nám vysvětlují samotné právo – lépe řečeno jsou to zdroje, které nám dávají k dispozici samotné právo a jeho konkrétní obsahy4 základní prameny práva:

- **právní předpis** (rozhodnutí orgánu veřejné moci, které obsahuje právní normy jako předem daná pravidla chování)
- **soudní precedens** (druh judikátu, který je prvním řešením daného případu, dosud právem neupraveného, závazným pro obdobné případy v budoucnosti)
- **normativní právní smlouva** (druh smlouvy obsahující právní normy jako obecně závazná pravidla chování)
- **právní obyčej** (nejstarší pramen práva, pravidlo vzniklé spontánně na základě dlouhodobé tradice a obecné akceptace veřejnosti a státem)

- Nepsané prameny práva

Nepsané prameny práva jsou samozřejmě starší, vyskytovaly se již ve starověkém Řecku či Římě. První kodifikace probíhaly až později a často vycházely z právních obyčejů či jiných zvyků.

- Psané prameny práva

Psané prameny práva jsou novější a mnohem častěji užívané jsou to např. právní předpisy či normativní smlouvy.

Interpretace práva: *Cílem interpretace neboli výkladu práva je objasnit smysl textu, který vystupuje jako objekt interpretace, zejména s ohledem na následnou realizaci práva. Interpretací práva můžeme též rozumět sadu postupů jak pochopit či rekonstruovat to, co normotvůrce zamýšlel. Rozlišujeme metody interpretace práva*

Rozeznávají se tyto základní výkladové metody:

1. **Gramatická (jazyková)** metoda je přímočarý výklad právní normy z jejího textu. Při výkladu se vychází ze struktury věty, rozebírají se vztahy mezi jednotlivými částmi

souvětí i jednotlivých vět, co použité výrazy obvykle znamenají apod.

2. **Systematická** metoda znamená, že se studuje umístění rozebírané právní normy v textu a systému právního předpisu (např. se hodnotí členění předpisu na části, hlavy a oddíly, dovozuje jaký význam mají marginální rubriky atd.) a jaké je postavení zkoumaného právního předpisu v daném právním odvětví a případně i v celém právním řádu.
3. **Teleologická (účelová)** zkoumá, jaký je současný účel a smysl rozebírané právní normy vzhledem k zaměření celého právního předpisu, který ji obsahuje.
4. **Historická** je podobná účelové metodě, neboť také zkoumá smysl právní úpravy, ale rozdíl je v tom, že tento smysl hledá v době, kdy zákonodárce (popř. autor podzákoného předpisu) danou právní úpravu přijímal. Při tomto výkladu se bere v potaz např. důvodová zpráva k zákonu, případně též záznam rozpravy v Parlamentu při jeho přijímání apod.
5. **Komparativní (srovnávací)** je založena na analýze obdobné úpravy v jiných právních předpisech, případně dokonce i v cizích právních řádech. V takovém případě je však nutno ji brát jen jako pomocnou, protože existence určité zahraniční úpravy nemá k interpretaci českého práva přímou relevanci (s výjimkou práva EU).

Dalším členěním je podle subjektu, který podává výklad

- **autentický výklad**, ten kdo sám normu vydal
- **výklad aplikační**, tj. orgánu aplikující právo, je individuálně závazný pokud je součástí individuálního právního aktu, např. správního rozhodnutí)
- **oficiální výklad**, služebně závazný výklad, poskytuje ho nadřízený svým podřízeným interními pokyny, nezavazuje subjekty mimo linii nadřízenosti a podřízenosti,

- **soudní výklad** zevšeobecňuje stanoviska zejména vyšších soudů, nemá oficiální právní závaznosti v důsledku principu soudcovské nezávislosti,
- **doktrinální výklad**, vědecký (akademický), provádí ho např. univerzitní pracoviště či AV ČR, je obsažen v vědeckých a odborných monografiích, člancích, komentářích k zákonům, není právně závazný.

Podle rozsahu výkladu ve vztahu k textu normy rozlišujeme: **Doslovný výklad**, který stanoví výklad právní normy doslovně, tj. přiměřeně textu, v němž je vyjádřen. **Zužující (restriktivní) výklad**, který stanoví výklad právní normy úžeji než by vyplývalo z textu právní normy. **Rozšiřující (extensivní) výklad**, který stanoví výklad právní normy širěji než by vyplývalo z textu právní normy.

Aplikace práva

Aplikací práva se v obecné právní teorii obvykle rozumí způsob přiblížení se práva životu v konkrétních a individualizovaných společenských vztazích. Jde tedy o použití určité statické právní normy na konkrétní případ lidského chování ve společnosti a uskutečňování (realizaci) práva ze strany příslušných státních orgánů.¹

Různé typy:

- rozsudek
- rozhodnutí
- rozkaz
- příkaz
- opatření

- výměr

Obsahuje:

- Výrok (samotné rozhodnutí), kdo rozhodoval, o kom, datum, místo, podpis...
- Odůvodnění (proč tak rozhodl)
- Poučení o opravných prostředcích (např. Proti tomuto usnesení se podle § 76 odst. 5 správního řádu nelze odvolat.)

Aktem není osvědčení - veřejná listina

- řidičský průkaz
- občanský průkaz
- index
- vysvědčení...

Postupně právní akt nabývá:

Účinnost = schopnost vyvolat zamýšlené následky

Právní moc = když nabude akt právní moc, je závazný a nezměnitelný

Vykonatelnost = možnost vynucení povinnosti, tedy okamžik, kdy lze přistoupit k donucení ke splnění povinnosti uložené v aktu, k exekuci

Druhy aktů

Konstitutivní akt

- procesní i hmotněprávní důsledky
- je právní skutečností
- rozsudky soudů o trestních věcech, v obč. řízení (rozsudek o osvojení...), správní úřady
- působí **ex nunc** = od nyní
- „tvorí právo“

Deklaratorní akt

- pouze prohlašuje
- nestanoví nová práva či povinnosti
- např. rozsudek o určení otcovství
- významný v procesním právu
- působí **ex tunc** = od tehdy

Rozhodnutí ve věci samé (**meritorní**): vydání je smyslem samotného řízení

Rozhodnutí procesní (**formální**): upravuje samotné řízení (odročení jednání, připuštění změny žaloby...)

Účinnost aktu aplikace práva

- schopnost vyvolat zamýšlené následky
- presumpce správnosti (i vadný akt je účinný)
- existují i nicotné právní akty (neúčinné)
- akt vydá orgán, který není orgánem veřejné moci nebo nemá příslušnou pravomoc
- akt je zjevně neústavní nebo nelegální, právně tedy neexistuje
- presumpce správnosti veřejnoprávních aktů
- vadné akty lze napadnout opravnými prostředky
- pokud je akt potvrzen nabude právní moci, jestliže akt nabude právní moc, je nezměnitelný a závazný

Neurčitý právní pojem

Neurčitý právní pojem je v právu obsažený pojem, jehož obsah a význam nelze přesně a úplně vymezit. Z povahy pojmu samého ho nelze uspokojivě a plnohodnotně pozitivně-právně definovat. Aplikace neurčitého právního pojmu vždy závisí na odborném posouzení v každém individuálním případě.

Vymezení obsahu neurčitého právního pojmu je úlohou např. soudů nebo správních orgánů v kontextu s posuzovanou konkrétní věcí.

S neurčitým pojmem se setkáme na poli správního práva. Za neurčitý pojem považujeme takový výraz, který je v právní normě používán bez toho, aby byl definován jeho obsah. Důvodem, proč zákonodárce určité pojmy nevynechává, je předpoklad, že existují takové

pojmy, pro které nelze stanovit obecná kritéria použitelná pro všechny možné vztahy, ve kterých se může uplatnit. Je tedy nutno nechat tento pojem bez bližšího vymezení a dát zde prostor správním orgánům, aby se v každém jednotlivém případě rozhodli na základě posouzení všech specifik a okolností konkrétního případu, zda je obsah pojmu naplněn či nikoliv. Neurčitým pojmem je tedy obecný pojem, který musí být vždy vykládán jen ve vztahu k určité konkrétní situaci. Pokud správní orgán v jednotlivém případě dojde k názoru, že obsah neurčitého pojmu je naplněn, pak je jeho povinností postupovat dále způsobem, který daná norma správního práva předpokládá.

Mezery v právu

- Neúplnost platného právního řádu spočívající v tom, že pro určité společenské vztahy neexistuje konkrétní normativní ustanovení
- Mluvíme o mezerách v právu v rovině *de lege lata* a *de lege ferenda*
- **Mezery v právu de lege ferenda** = případy, kdy určitá právní otázka není právním řádem upravena, ač by podle toho, kdo o mezeře mluví upravena být měla. Jedná se spíše o politickou otázku, nikoliv o faktickou mezeru v právu
- **Mezery v právu de lege lata** = právní fikce, že mezery v právu *de lege lata* neexistují, protože pokud by existovaly, jednalo by se o nesmyslný konkrétní případ, který by nemohl být rozhodnut.
- soukromé právu - platí zásada *legální licence* - vše co není zakázáno je dovoleno
- veřejné právo - dovoleno je jen to, co je přikázáno
- *de lege lata* nelze mluvit o mezerách v právu, protože uvedené zásady vyplňují celý systém práva
- Pokud se objeví nějaká právní otázka, kterou právní řád neřeší, je nutné najít způsob jak rozhodnout - tím je použití analogie při aplikaci práva.

Analogie

- Analogie = myšlenkový proces, kterým se vyplňují mezery v právu. Při aplikaci práva dochází k tomu, že na právem neupravený společenský vztah se použije jiné, avšak platné právní normy či obecně platného principu.
- Soud či jiný aplikační orgán nevytváří novou právní normu, ale na základě platného práva vytváří pravidlo pro daný případ.
- Rozlišujeme
 - **Analogia legis** (analogie zákona) - na skutkovou podstatu zákonem neřešenou se aplikuje právní norma, která je obdobná (analogická) a se skutkovou podstatou co nejpodobnější.
 - **Analogia juris** (analogie práva) - jestliže není možné postupovat podle analogie zákona, připouští se použití obecných právních principů, které jsou v určitém právním systému vyjádřeny, či na kterých tento systém spočívá
- Analogie je typická zejména pro občanské právo.
- V trestním právu se nepřipouští!!!

Právní domněnka

Právní domněnka je konstrukce užívaná v právu, jíž se za určitých okolností v zájmu právní jistoty presumuje (předpokládá) právní skutečnost, o níž není jisto, zda nastala.

Rozlišuje se **domněnka vyvratitelná**, u níž lze prokázat, že presumovaná skutečnost nastala, popř. nenastala, a pak právní domněnka prokázané skutečnosti ustoupí, a **domněnka nevyvratitelná**, kde je presumpce kategorická, a i v případě, že by se později ukázala nesprávnou, nelze ji zvrátit - stává se právní fikcí.

Vyvratitelnou právní domněnkou je např. presumpce, že manžel matky dítěte, které se narodilo během jejich manželství nebo do 300 dnů od jeho zániku, je jeho otcem. V novém občanském zákoníku se vyvratitelné právní domněnky uvozují souslovím „Má se za to, že“.

Nevyvratitelné domněnky jsou v právu vzácnější. Zpravidla se uvozuje slovy „platí“ či „hledí se“. Nevyvratitelná právní domněnka je také stanovena v zákoníku práce. V rámci odstranění nejistoty v postavení zaměstnance, který po skončení pracovního poměru na dobu určitou, nadále se souhlasem zaměstnavatele pokračuje v konání práce, byla stanovena nevratitelná právní domněnka, že tímto se pracovní poměr změnil v pracovní poměr na dobu neurčitou.

Právní fikce

Právní fikce je konstrukce užívaná v právu, jíž se za určitých okolností finguje právní skutečnost, která nenastala. Touto kategoričností se právní fikce liší od právní domněnky, jež může a nemusí odpovídat skutečnosti. U právní fikce je jasné, že skutečnost, kterou předpokládá, nenastala (zřídka). Příkladem právní fikce je otcovství vzniklé osvojením.